

ZOBOWIĄZANIA

Część ogólna

Adam Brzozowski, Jacek Jastrzębski
Maciej Kaliński, Elżbieta Skowrońska-Bocian

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE **4**

ZOBOWIĄZANIA

Część ogólna

Adam Brzozowski, Jacek Jastrzębski
Maciej Kaliński, Elżbieta Skowrońska-Bocian

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

4

PIKTOGRAMY

wskazują ważne elementy
książki i ułatwiają
ich odnalezienie

Ważne

Przykłady

Podstawa prawna
Kontekst prawny

Pytania
Zadania

Rozwiązania
Odpowiedzi

Stanowisko stron
Pogląd

Orzecznictwo

Literatura

Historia

Nowe przepisy

Stan prawny na 10 września 2021 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Aleksandra Nałęcz-Zienkiewicz

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały opracowali:
Adam Brzozowski – I, VI, VII, IX, XIII
Jacek Jastrzębski – X, XI, XII
Maciej Kaliński – II, III, VIII
Elżbieta Skowrońska-Bocian – IV, V

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-565-5
4. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	15
Rozdział I	
Wiadomości wstępne	17
§ 1. Pojęcie prawa zobowiązań	18
A. Uwagi wstępne	18
B. Miejsce prawa zobowiązań i jego funkcja	19
1. Prawo zobowiązań a prawo rzeczowe	19
2. Prawo zobowiązań a prawo na dobrach niematerialnych	20
3. Prawo zobowiązań a prawo spadkowe	20
4. Prawo zobowiązań a część ogólna prawa cywilnego	21
5. Prawo zobowiązań a prawo rodzinne	21
§ 2. Źródła prawa zobowiązań	24
A. Kodeks cywilny	24
B. Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny	28
C. Przepisy pozakodeksowe	28
D. Umowy międzynarodowe	29
E. Systemy norm pozaprawnych jako źródło prawa	29
F. Rola orzecznictwa sądowego i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego – odesłanie	31
G. Prawo międzyczasowe w odniesieniu do zobowiązań	32
§ 3. Systematyka podręcznika	34
Rozdział II	
Istota zobowiązania	36
§ 1. Cechy i struktura zobowiązania	36
§ 2. Dług i odpowiedzialność	46

Rozdział III

Treść i rodzaje świadczenia	49
§ 1. Pojęcie świadczenia	50
§ 2. Oznaczenie świadczenia	52
§ 3. Świadczenia w zobowiązaniach przemiennych i z upoważnieniem przemiennym	54
§ 4. Możliwość świadczenia	55
§ 5. Rodzaje świadczeń	59
A. Świadczenia jednorazowe, ciągłe i okresowe	59
B. Świadczenia podzielne i niepodzielne	64
C. Świadczenia oznaczone co do tożsamości i co do gatunku	65
D. Świadczenia pieniężne	66
1. Nominalizm i waloryzacja	69
E. Odsetki	72
F. Świadczenia uboczne	77
G. Zwrot nakładów i wydatków	77
H.1. Naprawienie szkody	79
H.2. Reżimy odpowiedzialności	81
H.3. Zasady odpowiedzialności odszkodowawczej	83
a) Zasada winy	83
b) Zasada bezprawności	85
c) Zasada ryzyka	87
d) Odpowiedzialność absolutna	88
e) Zasada słuszności	89
H.4. Związek przyczynowy	89
H.5. Pojęcie szkody	92
H.6. Ustalenie rozmiarów szkody	96
a) Dodatni i ujemny interes poszkodowanego	99
b) Ciężar dowodu wysokości szkody	100
H.7. Świadczenie odszkodowawcze	100
H.8. Ograniczenia odpowiedzialności	103
H.9. Funkcje odszkodowania	103
H.10. Sposoby naprawienia szkody	104

Rozdział IV

Wielość dłużników albo wierzycieli	108
§ 1. Uwagi ogólne	108
§ 2. Solidarność dłużników	111
A. Konstrukcja prawna	111
B. Istota solidarności	112
C. Źródła solidarności	114
§ 3. Sytuacja dłużników solidarnych w czasie trwania zobowiązania	116
A. Roszczenia regresowe między współdłużnikami	120

§ 4. Solidarność wierzycieli	123
A. Istota i źródła	123
B. Sytuacja wierzycieli solidarnych w czasie trwania zobowiązania	123
C. Roszczenia regresowe między współwierzycielami	125
D. Solidarność niewłaściwa	125
§ 5. Zobowiązania podzielne i niepodzielne	127
A. Zagadnienia ogólne	127
B. Skutki wielości podmiotów przy świadczeniu podzielnym	128
C. Skutki wielości podmiotów przy świadczeniu niepodzielnym	128

Rozdział V

Powstanie zobowiązań – zagadnienia ogólne	131
--	------------

Rozdział VI

Umowy	134
§ 1. Umowy jako źródło zobowiązań	135
A. Pojęcie umowy	135
B. Źródła prawa regulującego umowy	146
C. Rodzaje umów w dziedzinie zobowiązań	152
1. Umowy nazwane i nienazwane	152
2. Umowy zobowiązujące i rozporządzające	155
3. Umowy jednostronnie lub dwustronnie zobowiązujące. Umowy wzajemne	156
4. Umowy konsensualne i realne	157
5. Umowy odpłatne i nieodpłatne	157
6. Umowy przysparzające	158
7. Umowy kauzalne i abstrakcyjne	159
8. Umowy losowe	160
9. Umowy swobodnie negocjowane i umowy adhezyjne	161
10. Umowy o zobowiązanie rezultatu i umowy o zobowiązanie należytej staranności	162
11. Umowy konsumenckie	164
§ 2. Treść i forma umów	170
A. Swoboda umów, pojęcie	170
B. Zasada swobody umów w świetle art. 353 ¹ k.c.	170
C. Granice swobody umów	172
D. Forma umów. Odesłanie	184
§ 3. Wzorce umowne	185
A. Uwagi ogólne	185
B. Charakter prawny wzorców umownych. Rodzaje wzorców. Zakres regulacji	186
C. Zawarcie umowy przy użyciu wzorca	188
§ 4. Niedozwolone klauzule umowne	193

§ 5. Umowa przedwstępna	200
§ 6. Umowy o świadczenie przez osobę trzecią lub na rzecz osoby trzeciej ...	207
A. Umowa o świadczenie przez osobę trzecią	207
B. Umowa o zwolnienie dłużnika z obowiązku świadczenia	209
C. Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej	210
§ 7. Dodatkowe zastrzeżenia umowne	211
A. Zadek	211
B. Umowne prawo odstąpienia	212
C. Odstępne	216

Rozdział VII

Bezpodstawne wzbogacenie	217
§ 1. Pojęcie bezpodstawnego wzbogacenia i jego unormowanie	218
A. Bezpodstawne wzbogacenie jako źródło zobowiązania	218
B. Uregulowanie bezpodstawnego wzbogacenia w Kodeksie cywilnym	219
C. Przesłanki roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia	222
D. Przedmiot roszczenia	225
E. Rozliczenia nakładów	227
F. Zakres obowiązku zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia. Wygaśnięcie obowiązku zwrotu	228
§ 2. Nienależne świadczenie	231
A. Pojęcie nienależnego świadczenia	231
B. Przykłady nienależnego świadczenia w świetle art. 410 § 2 k.c.	233
C. Przepadek świadczenia	237
D. Gry i zakłady	238
§ 3. Zbieg roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia z innymi roszczeniami	239
A. Reguła ogólna	239
B. Zbieg roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia z roszczeniami odszkodowawczymi	240

Rozdział VIII

Czyny niedozwolone	243
§ 1. Uwagi wstępne	245
§ 2. Odpowiedzialność za własne czyny	246
§ 3. Wyrządzenie szkody przez kilka osób	249
§ 4. Szkada na osobie	252
§ 5. Krzywda	259
§ 6. Przedawnienie roszczeń deliktowych	265
§ 7. Ciężar dowodu	267
§ 8. Zbieg odpowiedzialności deliktowej i kontraktowej	268
§ 9. Odpowiedzialność przedkontraktowa	271

§ 10. Odpowiedzialność władzy publicznej	271
§ 11. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wydaniem aktu normatywnego	274
§ 12. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wydaniem orzeczenia lub decyzji	276
§ 13. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną niewydaniem orzeczenia lub decyzji	278
§ 14. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną niewydaniem aktu normatywnego	280
§ 15. Odpowiedzialność na zasadzie słuszności	281
§ 16. Odpowiedzialność za cudze czyny	283
§ 17. Odpowiedzialność za powierzenie i za podwładnego	284
§ 18. Odpowiedzialność za zwierzęta	286
§ 19. Odpowiedzialność za wyrzucenie, wylanie bądź spadnięcie	288
§ 20. Odpowiedzialność za zawalenie się budowli bądź oderwanie jej części	289
§ 21. Odpowiedzialność za produkt niebezpieczny	289
§ 22. Odpowiedzialność za szkody wyrządzone w związku z ruchem przedsiębiorstw i użyciem elementarnych sił przyrody	293
§ 23. Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem mechanicznych środków komunikacji	296
§ 24. Odpowiedzialność za szkody poniesione w cudzym lub wspólnym interesie	299
§ 25. Akcja prewencyjna	299
§ 26. Odpowiedzialność deliktowa za szkody związane z ludzką prokreacją ...	301

Rozdział IX

Wykonanie zobowiązań	304
§ 1. Uwagi ogólne o wykonaniu zobowiązań	305
A. Wprowadzenie	305
B. Charakter prawny wykonania zobowiązania	306
C. Zasada ogólna	307
§ 2. Przedmiot wykonania. Osoby uczestniczące w wykonaniu zobowiązania	312
A. Przedmiot wykonania	312
1. Jakość świadczenia	312
2. Wykonanie częściowe	314
3. Zmiana przedmiotu świadczenia	315
4. Zarachowanie świadczenia na poczet kilku długów	315
5. Zobowiązanie przemienne	317
B. Osoby uczestniczące w wykonaniu	317
1. Dłużnik i osoby trzecie	317
2. Wierzyciel i osoby działające w jego imieniu	320

§ 3. Miejsce i czas wykonania	322
A. Miejsce wykonania zobowiązań	322
B. Czas wykonania zobowiązań	323
§ 4. Wykonanie zobowiązań z umów wzajemnych	326
§ 5. Zasada <i>pacta sunt servanda</i> . Wpływ zmiany okoliczności na zobowiązania (klauzula <i>rebus sic stantibus</i>)	327
A. Uwagi ogólne	327
B. Uwagi szczegółowe	329
§ 6. Prawo zatrzymania	339
§ 7. Dowody wykonania zobowiązań	340

Rozdział X

Skutki niewykonania zobowiązań	344
§ 1. Uwagi ogólne. Systematyka i zakres regulacji	346
§ 2. Ogólne założenia odpowiedzialności dłużnika za niewykonanie zobowiązania	348
§ 3. Odpowiedzialność odszkodowawcza <i>ex contractu</i>	352
§ 4. Zakres okoliczności, za które dłużnik ponosi odpowiedzialność	358
§ 5. Niemożliwość świadczenia	367
A. Pojęcie niemożliwości. Zasady ogólne	367
B. Zobowiązania wzajemne	369
§ 6. Zwłoka i opóźnienie	373
A. Pojęcie zwłoki i opóźnienia. Zasady ogólne	373
B. Zobowiązania wzajemne	386
§ 7. Nieuchronne (przewidywane, uprzednie, antycypacyjne) naruszenie zobowiązania	388
§ 8. Kara umowna	392
§ 9. Zwłoka wierzyciela	397

Rozdział XI

Wygaśnięcie zobowiązań	401
§ 1. Uwagi ogólne	401
§ 2. Świadczenie w miejsce wykonania	403
§ 3. Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego	404
§ 4. Potrącenie	408
§ 5. Odnowienie	412
§ 6. Zwolnienie z długu	415

Rozdział XII

Zmiana wierzyciela lub dłużnika	417
§ 1. Uwagi ogólne	418
§ 2. Zmiana wierzyciela	419
A. Uwagi ogólne o przenoszeniu praw podmiotowych	419

B. Konstrukcja prawna przelewu	421
C. Ochrona dłużnika przy przelewie wierzytelności	428
D. Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela (subrogacja ustawowa)	430
§ 3. Zmiana dłużnika	437
A. Konstrukcja prawna zwalnającego przejęcia długu	437
B. Kumulatywne przystąpienie do długu	442

Rozdział XIII

Ochrona wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika	445
§ 1. Pojęcie, cel i unormowanie ochrony	446
A. Uwagi ogólne	446
B. Ochrona wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika. Stanowisko Kodeksu cywilnego	447
C. Tryb zaskarżenia	455
D. Szczególne przypadki zastosowania roszczeń pauliańskich	456

WSTĘP

Opracowanie kolejnego podręcznika z zakresu części ogólnej prawa zobowiązań nie jest zadaniem łatwym. Podstawowe znaczenie ma skomplikowanie samej materii prawa zobowiązań. Nie bez znaczenia jest też okoliczność, że istniejące podręczniki powstałe pod rządami Kodeksu cywilnego wyszły spod pióra znakomitych polskich cywilistów (profesorowie: Witold Czachórski, Zbigniew Radwański, Alfred Ohanowicz, Józef Górski i Mieczysław Sośniak).

Oddawane do rąk Czytelników opracowanie uwzględnia wiele lat doświadczeń dydaktycznych autorów. Są one wynikiem prowadzenia wykładów kursowych, seminariów i innych zajęć poświęconych problematyce objętej podręcznikiem. Doświadczenia te pokazują, jak wiele trudności nadal sprawia studentom opanowanie zagadnień należących do tzw. części ogólnej prawa zobowiązań. Nie bez znaczenia są też doświadczenia autorów wynikające z aktywnego uczestnictwa w praktyce obrotu cywilnoprawnego.

Niniejsze opracowanie jest kierowane przede wszystkim do słuchaczy studiów prawniczych, którzy kontynuują (po części ogólnej i prawie rzeczowym) swoją przygodę, a może należałoby powiedzieć, zmagania, z prawem cywilnym. Dlatego też jest ono próbą zawarcia w prezentowanej Czytelnikom książce możliwie wielu prostych przykładów (w tym orzeczeń sądowych) funkcjonowania tej gałęzi prawa, z uwzględnieniem tego, że prawo cywilne jest „prawem dnia codziennego”. O ile można sobie wyobrazić całe życie człowieka bez wchodzenia w stosunki karnoprawne, trudniej – bez wchodzenia w stosunki administracyjnoprawne, o tyle w rozmaitych stosunkach cywilnoprawnych człowiek pozostaje przez całe swoje życie. Aby przekonać się, jak ważnym działem prawa cywilnego jest prawo zobowiązań, wystarczy uświadomić sobie, ile umów każdy z nas zawiera niemalże każdego dnia.

Pragniemy ponadto wyrazić nadzieję, że niniejszy podręcznik będzie stanowił także pewną pomoc dla praktyków obrotu cywilnoprawnego.

Systematyka opracowania została oparta na podręczniku profesora Witolda Czachórskiego. Zarówno w tamtym podręczniku, jak i w niniejszym autorzy nie posługują się

notkami, co dotyczy nie meritum, lecz sposobu prezentowania materiału. Podstawowa literatura jest powoływana na początku każdego rozdziału oraz w toku wywodów, w postaci odesłań do literatury i orzecznictwa. Ułatwieniu korzystania z podręcznika służyć mają piktogramy wskazujące na rodzaj informacji objętych poszczególnymi fragmentami tekstu.

Czwarte wydanie podręcznika *Prawo zobowiązań. Część ogólna* uwzględnia zmiany dotyczące omawianej tematyki, które nastąpiły w legislacji, judykaturze i doktrynie od chwili ukazania się poprzedniego wydania podręcznika – w 2019 roku.

Autorzy

Warszawa, wrzesień 2021 r.

Rozdział I

WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Podstawowa literatura: Literatura prawa zobowiązań jest bardzo obszerna. W pierwszej kolejności należy przytoczyć pozycje literatury powstałe w okresie poprzedzającym wejście w życie Kodeksu zobowiązań i pod rządami Kodeksu zobowiązań. Sięganie w szerokim zakresie do doktryny międzywojennej uzasadnione jest ciągłością tendencji rozwojowych występujących w polskim prawie zobowiązań od dłuższego czasu. Istotne znaczenie ma także dorobek judykatury z tamtego okresu. Jako podstawowe pozycje literatury należy więc wskazać: E. Till, *Polskie prawo zobowiązań (Część ogólna). Projekt wstępny z motywami*, Lwów 1923; R. Longchamps de Bérier, *Uzasadnienie projektu Kodeksu zobowiązań (z uwzględnieniem ostatecznego tekstu Kodeksu)*, Warszawa 1934 i lata następne; R. Longchamps de Bérier, *Zobowiązania*, Lwów 1934–1938 (w postaci zeszytów); J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks zobowiązań. Komentarz*, t. I, Kraków 1934; t. II, Kraków 1935; L. Domański, *Instytucje Kodeksu zobowiązań. Część ogólna*, Warszawa 1937; *Część szczególna*, t. 1, Warszawa 1938; F. Zoll, *Zobowiązania w zarysie*, Warszawa 1945. W odniesieniu do prac nad Kodeksem cywilnym zob. W. Czachórski, *Przebieg prac nad kodyfikacją prawa cywilnego*, SP 1970/26–27.

Współczesne opracowania doktrynalne z zakresu części ogólnej prawa zobowiązań są stosunkowo liczne i nie sposób wymienić je w sposób wyczerpujący. Należy jednak zwrócić uwagę na opracowania o charakterze podstawowym, a do takich przede wszystkim trzeba zaliczyć systemy prawa. W latach 70. i 80. XX w. ukazywał się *System prawa cywilnego* (Ossolineum) pod red. W. Czachórskiego. W obrębie części ogólnej prawa zobowiązań należy zwrócić uwagę na t. III, cz. 1, pod red. Z. Radwańskiego, Ossolineum 1981. Kolejnym przedsięwzięciem wydawniczym tego typu jest *System Prawa Prywatnego* pod red. Z. Radwańskiego. Części ogólnej prawa zobowiązań poświęcone zostały: t. 5 (red. E. Łętowska, K. Osajda) i t. 6 (red. A. Olejniczak).

Poza *Systemami* funkcjonuje obecnie kilka dużych komentarzy do Kodeksu cywilnego: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I i II, red. K. Pietrzykowski; *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia, Zobowiązania*, t. I i II, red. G. Bieniek; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, cz. 1, *Zobowiązania – część ogólna*, red. A. Kidyba; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Zobowiązania*, red. K. Osajda; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, red. M. Gutowski, uwagi do art. 353–449¹¹ k.c.

Należy ponadto wskazać podręczniki poświęcone prawu zobowiązań. Są to: W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Prawo zobowiązań. Zarys wykładu*; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*; Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania – część szczegółowa*; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, W.J. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Część szczegółowa*.

Większość powołanych wyżej opracowań podlegała i podlega aktualizacji oraz oczekiwała się kilku wydań. Z oczywistych względów zalecane jest korzystanie z wydań najnowszych.

Tematyce zobowiązań poświęcono również liczne prace monograficzne. Są one uwzględniane w ramach zestawienia literatury do poszczególnych rozdziałów. Ze względu jednak na znaczenie należy w tym miejscu przywołać prace: A. Kleina, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1964, 1969 i 2005; E. Łętowskiej, *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2002; *Tendencje rozwoju prawa cywilnego*, red. E. Łętowska, Ossolineum 1983; Z. Radwańskiego, *Teoria umów*, Warszawa 1977; A. Stelmachowskiego, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998; W. Warkały, *Odpowiedzialność odszkodowawcza. Funkcje, rodzaje, granice*, Warszawa 1972; wreszcie prace B. Lewaszkiewicz-Petrykowskiej, T. Pajora, J. Rajskiego, A. Rembielińskiego, M. Sośniaka i liczne monografie A. Szpunara poświęcone wybranym instytucjom zobowiązań.

Opracowania z zakresu prawa zobowiązań znajdują się w wielu periodykach prawniczych („Kwartalnik Prawa Prywatnego”, „Państwo i Prawo”, „Przegląd Sądowy”, „Palestra”, „Przegląd Prawa Handlowego”, „Rejent”, „Monitor Prawniczy”, „Prawo Spółek”, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” i inne).

Istotne znaczenie ma także znajomość orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz sądów, przede wszystkim Sądu Najwyższego. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego publikowane są w Orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, natomiast Sądu Najwyższego w urzędowym zbiorze Orzecznictwo Sądu Najwyższego.

Zestawienia literatury i orzecznictwa są również dostępne w rozmaitych programach komputerowych, uzyskanie zatem informacji typu bibliograficznego nie następuje obecnie większych trudności.

§ 1. Pojęcie prawa zobowiązań

A. Uwagi wstępne

- 1 Prawo zobowiązań jest wyodrębnionym działem podstawowej gałęzi prawa prywatnego, jaką jest prawo cywilne. Znaczenie prawa zobowiązań w ramach

całości systemu prawa cywilnego wynika z roli, jaką odgrywają w życiu codziennym stosunki wymiany dóbr i usług między podmiotami prawa cywilnego, reguluje ono bowiem obrót majątkowy między tymi podmiotami.

Wymiana dóbr i usług jest zatem podstawowym przedmiotem prawa zobowiązań. Za przedmiot tego działu prawa cywilnego uznaje się jednak także m.in. ochronę dóbr majątkowych, a nawet osobistych dóbr niemajątkowych jednostek i ich zespołów, ilekroć dobra te zostaną naruszone bez dostatecznego usprawiedliwienia. Wypada podkreślić, że społeczne formy korzystania z dóbr majątkowych, w których wymiana dóbr i usług odgrywa tak istotną rolę, wymagają ochrony prawnej, która też niejednokrotnie może zmierzać do pośredniego przyczynienia się do efektywności samej wymiany. Wzrasta ponadto znaczenie instytucji, których celem jest zapewnienie, by – w miarę możliwości – każda szkoda poniesiona bez należytego usprawiedliwienia, a umniejszająca majątek danego podmiotu została naprawiona, by każde nieusprawiedliwione przesunięcie majątkowe nie było obojętne z punktu widzenia cywilnoprawnego.

B. Miejsce prawa zobowiązań i jego funkcja

 Prawo zobowiązań w systemie polskiego prawa cywilnego w świetle Kodeksu cywilnego i źródeł z nim związanych jest jednym z działów prawa majątkowego, podobnie jak prawo rzeczowe, prawo na dobrach niematerialnych i prawo spadkowe. 2

1. Prawo zobowiązań a prawo rzeczowe

 Co do podziału materii między prawem zobowiązań a prawem rzeczowym – jako działami prawa cywilnego majątkowego – rysuje się on stosunkowo wyraźnie, jeżeli uwzględnić dwa kryteria: kryterium przedmiotu i kryterium charakteru więzi prawnej charakterystycznej dla stosunków danego działu. 3

Prawo rzeczowe normuje społeczne formy korzystania z dóbr majątkowych uznanych za rzeczy. Formy tego korzystania są ujmowane przez ustawę pod postacią praw podmiotowych bezwzględnych – skutecznych *erga omnes*. Natomiast prawo zobowiązań normuje społeczne formy korzystania z wszelkich w ogóle dóbr (w tym także i rzeczy) i usług o wartości majątkowej. Formy korzystania z nich są ujmowane przez ustawę pod postacią praw podmiotowych względnych, skutecznych między ściśle oznaczonymi osobami (*inter partes*). W stosunku zobowiązaniowym uprawniony może żądać zachowania się zgodnego z jego uprawnieniem w zasadzie tylko od oznaczonego podmiotu i tylko ten podmiot ma obowiązek to uprawnienie respektować.

W praktyce liczne stosunki prawne unormowane przez prawo rzeczowe i prawo zobowiązań często się uzupełniają i warunkują nawzajem.

Np. Sprzedaż rzeczy jako stosunek typu zobowiązaniowego przygotowuje w zasadzie przeniesienie własności ze sprzedającego na kupującego, tj. przygotowuje czynność typu rzeczowego. Z punktu widzenia pojęć prawnych ustawa traktuje obie te kwestie rozłącznie. W świetle sformułowań Kodeksu cywilnego sprzedawca zobowiązuje się przenieść własność rzeczy na kupującego (art. 535 k.c.) i już przez to samo powstaje zobowiązanie. Wykonaniem tego zobowiązania ma być dopiero samo przeniesienie własności, regulowane przez prawo rzeczowe. Podobnie kupujący – jedynie zobowiązuje się wobec kontrahenta do zapłaty ceny. Wykonaniem tego zobowiązania będzie akt zapłaty, tj. przeniesienia własności oznaczonych jednostek pieniężnych na sprzedawcę.

! Powiązanie sprzedaży i przeniesienia własności sprzedanej rzeczy w ujęciu prawa rzeczowego według Kodeksu cywilnego jest silniejsze, albowiem uważa się, że sprzedaż ma z reguły jednocześnie skutki rzeczowe (art. 155 § 1 k.c.). Od reguły tej istnieją jednak wyjątki.

2. Prawo zobowiązań a prawo na dobrach niematerialnych

4 **!** Podział materii między obu tymi działami jest przeprowadzony głównie ze względu na przedmiot i charakter unormowania. Prawa na dobrach niematerialnych (rozwinęte w czasach nam współczesnych), jak w szczególności prawo autorskie, prawo do wynalazku, wzoru i znaku towarowego, odnoszą się do osobnej kategorii dóbr i są unormowane w osobnych aktach ustawowych, bez względu na to, czy społeczne formy korzystania z tych dóbr są ukształtowane pod postacią praw podmiotowych bezwzględnych czy względnych.

§ W ramach obowiązującego u nas porządku prawnego prawami na dobrach niematerialnych zajmują się: ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych; ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej.

3. Prawo zobowiązań a prawo spadkowe

5 **!** Kryterium podziału materii prawa zobowiązań i prawa spadkowego stanowi cel, z punktu widzenia którego są unormowane stosunki prawne. Prawo zobowiązań normuje stosunki odnoszące się do wymiany dóbr i usług *inter vivos*. Prawo spadkowe reguluje natomiast przejście praw majątkowych w ogólności (bez względu na postać tych praw), *mortis causa*, a więc odnosi się do przejścia wszelkich praw majątkowych względnych i bezwzględnych z osób zmarłych na osoby żyjące.

4. Prawo zobowiązań a część ogólna prawa cywilnego

! Stosunek wzajemny między tzw. częścią ogólną prawa cywilnego i prawem zobowiązań wynika z roli, jaką odgrywają przepisy części ogólnej. Znajdują one zastosowanie we wszystkich działach prawa cywilnego, a więc i prawa zobowiązań – o ile nic innego w tych działach nie postanowiono. Zawierają one również pewną liczbę najbardziej podstawowych zasad odnoszących się do wszystkich działów, jak np. zasad dotyczących stosowania i interpretacji przepisów prawa lub umów, nadużycia prawa podmiotowego, czynności prawnych w ogólności, przedstawicielstwa, biegu terminów, przedawnienia roszczeń itd. 6

Część ogólna, w wyższym stopniu niż inne działy prawa cywilnego, stwarza podstawę do rozwijania pewnych ogólniejszych pojęć prawnych, do konstruowania ogólniejszych teorii przenikających całość materii prawa cywilnego.

5. Prawo zobowiązań a prawo rodzinne

! Prawo rodzinne stanowi przedmiot osobnego unormowania ze względu na charakter stosunków, których dotyczy (Kodeks rodzinny i opiekuńczy). Nie zmienia to faktu, że prawo rodzinne nadal jest jednym z działów prawa cywilnego. W regulowanych przez to prawo stosunkach przeważa element niemajątkowy, podczas gdy prawo zobowiązań ma na celu unormowanie stosunków w zasadzie wyłącznie majątkowych i niezwiązanych z więzią rodzinną uczestników tych stosunków. W prawie rodzinnym występuje niekiedy moment podporządkowania jednego podmiotu władzy drugiego (dzieci wobec rodziców, pupilów wobec opiekunów). Nie pozostaje to bez wpływu na sposób unormowania stosunków majątkowych. Natomiast w prawie zobowiązań zasadą jest traktowanie uczestników stosunku zobowiązaniowego w taki sam sposób. 7

Z punktu widzenia teoretycznoprawnego prawo zobowiązań jako zespół norm prawnych stanowi w zasadzie pewną całość w sobie zamkniętą. Nie oznacza to jednak, że niektóre stosunki prawne typu zobowiązaniowego lub typowi temu pokrewne (np. z uwagi na względny charakter więzi prawnej) nie były unormowane w innych działach prawa cywilnego, a nawet w innych działach prawa w ogóle.

Np. Zob. unormowanie w prawie rzeczowym rozrachunków między właścicielem i posiadaczem rzeczy, z których część ma charakter zobowiązaniowy; unormowanie w prawie autorskim kwestii umów wydawniczych; unormowanie w prawie spadkowym kwestii zapisów lub długów spadkowych; unormowanie w prawie rodzinnym kwestii zobowiązań małżonków na tle przepisów o ustrojach majątkowych małżeńskich; unormowanie w prawie wodnym kwestii odpowiedzialności za szkodę powstającą w związku z korzystaniem z zasobów wodnych itd.

Autorzy przystępnie, w usystematyzowany i pogłębiony sposób przedstawiają zagadnienia części ogólnej prawa zobowiązań:

- ich istotę, powstawanie, wykonanie, skutki niewykonania czy wygaśnięcia,
- treść i rodzaje świadczeń,
- kwestie dotyczące umów,
- szkody i odszkodowania.

Systematyka opracowania została oparta na podręczniku prof. Witolda Czachórskiego.

Poszczególne zagadnienia omówiono w aktualnym stanie prawnym, z przywołaniem orzecznictwa oraz piśmiennictwa. Wywód teoretyczny wsparto przykładami z praktyki prawniczej. Autorzy wykorzystują swoje wieloletnie doświadczenia dydaktyczne nabyte podczas prowadzenia wykładów kursowych, seminariów i innych zajęć poświęconych problematyce objętej podręcznikiem oraz wynikające z aktywnego uczestnictwa w praktyce obrotu cywilnoprawnego.

Podręcznik jest przeznaczony dla słuchaczy studiów prawniczych, którzy kontynuują naukę prawa cywilnego. Będzie stanowił także pomoc dla praktyków obrotu cywilnoprawnego.

Adam Brzozowski – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, radca prawny, autor wielu publikacji z zakresu części ogólnej prawa cywilnego, prawa rzeczowego i prawa zobowiązań.

Jacek Jastrzębski – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, adwokat i radca prawny; Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, członek Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów, autor licznych publikacji z zakresu prawa cywilnego i handlowego.

Maciej Kaliński – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, kierownik Katedry Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji UW, były wiceprzewodniczący Rady Legislacyjnej przy Premierze RP. Autor licznych publikacji z zakresu odpowiedzialności odszkodowawczej, prawa wekslowego i czekowego oraz reprzywatyzacji.

Elżbieta Skowrońska-Bocian – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego i sędzia Sądu Najwyższego w stanie spoczynku; od lat zajmuje się problematyką prawa spadkowego, a także prawa rzeczowego (przede wszystkim zagadnieniem własności) i rodzinnego w zakresie stosunków majątkowych małżonków; jest autorytetem w tych dziedzinach; autorka wielu cenionych publikacji, w tym monografii, komentarzy oraz podręczników akademickich.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788382465655 W04P01

Książka dostępna także
w aplikacji Smarteka

ISBN: 978-83-8246-565-5

9 788382 465655

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMÓWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 69 ZŁ (W TYM 5% VAT)